

Олександра Анатоліївна Чорна,*канд. екон. наук,*

ORCID 0000-0001-7262-1138

e-mail: chernaya.alex@gmail.com;

Тетяна Юрїївна Коритько,*канд. екон. наук, доцент,*

ORCID 0000-0002-4251-1971

e-mail: taniakorytko@gmail.com

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СТРУКТУРНІ ПРОБЛЕМИ ТА ДИСПРОПОРЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ¹

Постановка проблеми. Відбудова національної економіки вимагає переосмислення стратегічних пріоритетів спрямованих на модернізацію промислових підприємств. Однак, поточна ситуація в Україні, спричинена структурними проблемами та обмеженнями, призвела до значних диспропорцій у діяльності промисловості. Це проявляється у деіндустріалізації, сировинній орієнтації, втраті складних виробничих компетенцій, низькому технологічному рівні та, як наслідок, низькій конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародному ринку. Ці фактори суттєво обмежують виробничі та експортні можливості країни.

Промисловість потребує глибоких змін, які полягають у подоланні наявних структурних проблем та диспропорцій розвитку промисловості України. Ключовим для цієї трансформації є принципи Індустрій 4.0 та 5.0. Якщо Індустрія 4.0 фокусується на повній автоматизації, роботизації та цифровізації виробництва (Інтернет речей, II, великі дані) для підвищення ефективності. Індустрія 5.0 – це перехід до людиноцентричного підходу, де технології посилюють людину (коботи, II) через співпрацю, акцентуючи увагу на сталому розвитку, етиці, безпеці та персоналізації продуктів, повертаючи людині творчу роль у виробництві. Вона базується на принципах людиноцентричності, сталого розвитку та стійкості, що передбачає інновації, які приносять користь не тільки бізнесу, але й суспільству, працівникам, споживачам та навколишньому середовищу, а не лише максимізують прибуток [16]. Це вимагає перегляду існуючих правил та стандартів господарювання, що, у свою чергу, нерозривно пов'язане з трансформацією інституційного середовища.

Тому оцінка впливу структурних обмежень економіки на розвиток промисловості та визначення основних структурно-галузевих проблем, що зумов-

люють слабкі позиції України як виробника готової продукції на світовому ринку є актуальним питанням на шляху формулювання положень щодо модернізації промислової політики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних економічних дослідженнях все більше уваги приділяється ролі технологічних, інвестиційних та інституційних чинників структурної трансформації промисловості. Так, E. Choi, J. Lee вважають, що інвестиції в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) відіграють ключову роль у трансформації промисловості та підтримці економічного розвитку [17]. Для оцінки технологічного рівня галузі використовується показник – частка внутрішніх інвестицій в НДДКР, про що йдеться у дослідженні С. Bravo-ortega, A. Marin [15]. Інтенсивність НДДКР є ключовим фактором впровадження технологічних інновацій, вважають X. Han, N. Hui, W. Song [18]. На думку E. Choi, J. Lee, збільшення інвестицій в НДДКР сприяє покращенню інноваційного потенціалу, залучаючи необхідні ресурси для проведення досліджень та розробок. Це, в свою чергу, дозволяє коригувати структуру промисловості та підтримувати економічне зростання [17]. Згідно з дослідженнями Liu J. [20], розвиток інтелектуальних технологій безпосередньо впливає на прогрес обробної промисловості. Дослідження He X. [19] свідчить про потенціал цифрових технологій у забезпеченні сталого розвитку промисловості. Shao W. [21] підкреслюють, що технологічний розвиток є рушійною силою промислово розвинутої економіки. Вони вважають, що промисловість може ефективно розвиватися через інвестиції в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи та широкі впровадження технологій. Таким чином, технології надають промисловості нові можливості, допо-

¹ Стаття підготовлена в межах виконання «Комплексного наукового дослідження щодо актуалізації промислової політики України на принципах Індустрій 4.0 та 5.0» Інституту економіки промисловості НАН України за рахунок бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення проведення державними науковими установами наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок за результатами державної атестації.

магають коригувати та вдосконалювати її структуру для досягнення цілей.

Дослідниця І.Ю. Підричєва приділяє увагу виявленню та аналізу галузевих диспропорцій в українському підприємстві, які гальмують його інноваційний розвиток. Вона висловлює думку, що повоєнне відновлення України неможливе без цілеспрямованої підтримки та стимулювання підприємницької діяльності [8]. Аналізуючи особливості української економіки, зокрема в умовах воєнного стану, В.Є. Хаустова визначає ключові структурні обмеження, що стримують розвиток промисловості. Особливу увагу вона приділяє нагальності подолання інституційних проблем, створення умов для повернення українців з-за кордону та впровадження інноваційних підходів до економічного відродження [13].

Вчені О.В. Собкевич, В.М. Русан, Л.А. Жураковська, Д.І. Олійник, О.С. Власюк аналізують, як структурні обмеження економіки та дисбаланси у промисловості, включаючи деіндустріалізацію [9].

Г.В. Крамарєв, аналізуючи питання оцінки конкурентоспроможності промисловості та її розвитку, дійшов висновку про необхідність вдосконалення існуючих методів. Він вважає, що інструменти оцінки мають дозволяти виявляти шляхи подолання негативних наслідків структурних змін у промисловості, враховуючи сучасні інноваційно-технологічні тенденції. Для цього Крамарєв Г.В. розробив покращену модель та методичний підхід до оцінки розвитку промисловості та її окремих галузей у країні [4].

Дослідження І.В. Аксьонової виявило значні регіональні відмінності та нерівномірності в промисловому розвитку України. Вона наголошує, що подолання цих дисбалансів має стати пріоритетним завданням для державних органів влади. Це стосується як формування регіональної промислової політики, так і планування заходів з повоєнного відновлення економіки [1].

Дослідження О. Соколової зосереджувалися на вивченні сутності, класифікації та наслідків структурних диспропорцій відтворювального характеру для економічної безпеки держави. Вона підкреслювала, що надмірна сировинна спеціалізація національної економіки робить її вразливою до глобальних економічних трансформацій, створюючи ризики зменшення експорту в умовах спаду світового попиту.

Разом із цим, вплив структурних обмежень економіки України на розвиток промисловості, що зумовлюють слабкі позиції України як виробника готової продукції на світовому ринку досліджено не достатньо. У перспективі модернізації промислової політики з урахування принципів Індустрії 4.0 і 5.0 має сенс уточнення та актуалізація оцінки структурних обмежень на виробничий та експортний потенціал України. В цьому сенсі **метою статті** є оцінка структурних проблем та диспропорцій розвитку

промисловості, що зумовлюють слабкі позиції України як виробника готової продукції на світовому ринку.

Таким чином, структурні обмеження в економіці є сукупністю системних факторів, що перешкоджають ефективному інноваційному розвитку, зростанню, модернізації та конкурентоспроможності промисловості, у тому числі її здатності інтегрувати стандарти і технологічні рішення Індустрії 4.0 та 5.0 і переходити до більш складних виробничих моделей.

Основними структурними обмеженнями розвитку промисловості є інвестиційно-фінансові обмеження; технологічні обмеження; енергетичні обмеження; соціально-демографічні обмеження. Промисловість стикається з інвестиційно-фінансовими бар'єрами, які обмежують її розвиток. Ці бар'єри зумовлені нестачею інвестиційних коштів (як внутрішніх, так і зовнішніх) та високою ціною залучення капіталу (кредитів та інших джерел). Як наслідок, підприємства не можуть ефективно модернізуватися, впроваджувати інновації та цифрові рішення, нарощувати виробництво та підвищувати свою конкурентоспроможність. Основні причини цих обмежень – це воєнні загрози, сильна залежність від зовнішнього фінансування, обмежувальна політика НБУ та загальна макроекономічна невизначеність. Така ситуація призводить до поглиблення галузевих диспропорцій та ставить під загрозу стратегічний потенціал виробництва готової продукції.

Фінансова нестабільність в Україні є одним із найбільш серйозних викликів сучасності, особливо на тлі глобальних трансформацій. Вона гальмує розвиток виробничого сектору та призводить до дисбалансів у залученні інвестицій і фінансуванні інновацій. Сьогодні Україна критично залежить від зовнішньої фінансової підтримки, яка покриває значну частину дефіциту бюджету, зокрема на оборону. Хоча внутрішні доходи та позики частково фінансують державні видатки, основна частина коштів надходить від міжнародних кредиторів, таких як ЄС, МВФ та Світовий банк.

Аналіз динаміки надходжень до зведеного бюджету України у 2020–2024 рр. показує наявність різновекторних тенденцій. Податкові надходження, які традиційно становлять основну частку доходів бюджету, після певного зниження у 2022 р. (1343,2 млрд грн) у зв'язку з воєнними діями і спадом економічної активності продемонстрували суттєве зростання у 2023–2024 рр. (1638,1 млрд грн та 2088,3 млрд грн відповідно). Це зумовлено, з одного боку, адаптацією податкової системи до умов війни, а з іншого – посиленням адміністрування податків і відновленням частини економічної діяльності. Особливу увагу привертає різке збільшення офіційних трансфертів у 2022 р. до 481,3 млрд грн порівняно з незначними обсягами у попередні роки (близько 1–1,4 млрд грн). Цей стрибок пояснюється масштабною міжнародною фінансовою підтримкою Укра-

їни з боку міжнародних організацій і партнерських держав. У наступні роки зберігається висока динаміка таких надходжень (434,1 млрд грн у 2023 р. та 475,4 млрд грн у 2024 р.), що свідчить про продовження залежності бюджету від зовнішньої допомоги [5].

Бюджетний дефіцит України в період з 2015 по 2024 рр. постійно змінювався, але значно зріс продовж 2022-2024 рр., досягнувши близько 1,77 трлн грн у 2024 р. Для порівняння, у 2023 р. дефіцит склав 1,57 трлн грн. У період до 2022 р. рівень бюджетного дефіциту був нижчим, ніж пізніше, проте спостерігалось його поступове зростання, зумовлене економічною нестабільністю та збільшенням видатків. Необхідно зазначити, що існує пряма залежність між бюджетним дефіцитом та державним боргом. Дефіцит вимагає залучення позикових коштів для збалансування бюджету, що призводить до збільшення державного боргу. Збільшення ж боргу, у свою чергу, тягне за собою зростання витрат на його обслуговування.

Така динаміка негативно впливає на можливості фінансування промислових підприємств та інноваційного розвитку економіки.

Одним із ключових фінансових чинників, що гальмують промисловий розвиток та обмежують інвестиційні можливості, є інфляція. У 2015 році Україна зіткнулася з високим рівнем інфляції (43,3%), спричиненим стрімким зростанням цін на енергоресурси, знеціненням національної валюти та наслідками геополітичних потрясінь. Наступні роки принесли певне полегшення, і до 2019 року інфляція знизилася до 4,1%. Однак, у 2022 році ситуація погіршилася, і інфляція знову зросла до 26,6%, що є прямим відображенням впливу війни, порушень ланцюгів постачання та збільшення витрат на виробництво. Аналіз (рис. 1) показує, що різкі стрибки цін на енергоносії та значні коливання обмінного курсу гривні безпосередньо корелюють зі сплесками інфляції, підкреслюючи вразливість української економіки до зовнішніх економічних потрясінь.

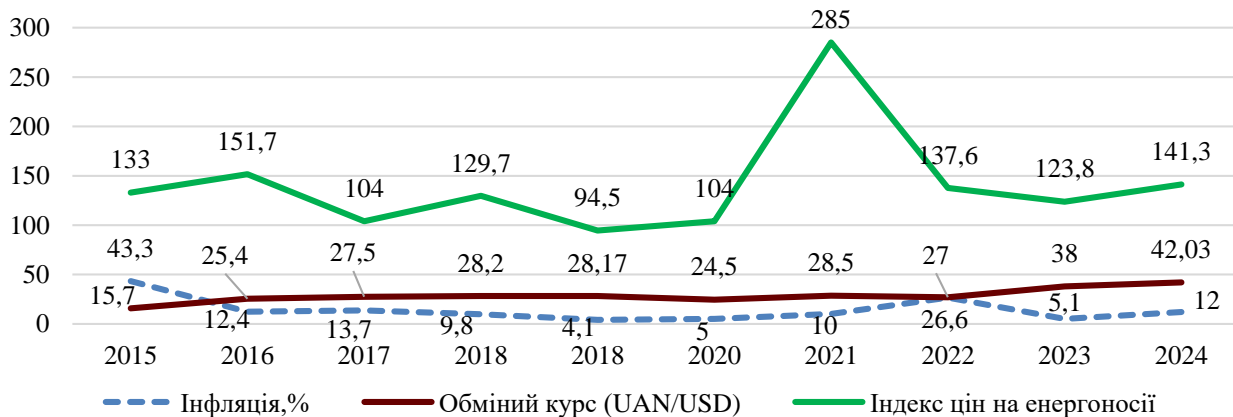

Рис. 1. Динаміка інфляції, обмінного курсу та індексу цін на енергоносії в Україні у 2015-2024 рр.

Джерело: [2]

У 2024 році облікова ставка НБУ була на рівні 25%, що стримувало зростання кредитування. У 2025 р. вона знизилася до 15,5%¹. У зв'язку із цим, ключовим інструментом підтримки бізнесу, зокрема промисловості, у воєнних умовах, забезпечення фінансування, була державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка передбачає часткову компенсацію процентної ставки, що зменшує фінансове навантаження на позичальників. Від початку 2025 р. в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%» бізнес залучив 22,2 тис. кредитів на загальну суму 65,2 млрд грн.

Найбільше кредитів було отримано за такими напрямками.

- розвиток переробної промисловості – 17,7 млрд грн;

- інвестиційні проекти – 17,6 млрд грн;
- кредитування у зоні високого воєнного ризику – 17,3 млрд грн.

До десятки лідерів за кількістю взятих кредитів увійшли п'ять регіонів, що належать до зон високого воєнного ризику: Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Чернігівська області. Від початку дії програми (лютий 2020 р.) підприємці отримали більш ніж 126,6 тис. кредитів на суму 431,3 млрд грн. З них у період воєнного стану – 91,8 тис. кредитів на 341,6 млрд грн. Найбільші обсяги кредитування залучені підприємствами в аграрний сектор, гуртову та роздрібну торгівлю, переробну промисловість².

¹ Національний банк України. Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financia>

² Доступні кредити 5-7-9%»: щотижнева статистика. Міністерство економіки, доклілля та сільського господарства. 20.10.2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7648403c-f5ba-4bdd-9333-ae6c4071618b&title=5-7-9>

Крім того, Україна співпрацює з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Європейський інвестиційний фонд (EIF), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) та інші, які надають гарантії та технічну допомогу для розвитку кредитного ринку. Ці програми сприяють підвищенню довіри банків до позичальників та розширенню доступу до фінансування для малого та середнього бізнесу.

Спостерігається значна трансформація у фінансуванні промисловості. Якщо у 2021 році фокус був на довгострокових реформах, то війна кардинально змінила пріоритети. Тепер головними завданнями стали оперативна підтримка для стабілізації економіки, забезпечення соціальних виплат та відновлення зруйнованої інфраструктури. Відповідно змінилися й механізми підтримки: до війни домінували гранти, технічна допомога та кредити на реформи. Натомість, у період з 2022 по 2024 рік, значна частина допомоги надається у формі грантів та через краудфандингові платформи, що дозволяє оперативно реагувати на нагальні потреби (табл. 1).

Таблиця 1. Напрями інвестування та види фінансування

Період	Напрями інвестування	Види фінансування
2021	1. Відновлення економіки після COVID-19 2. Цифрова трансформація 3. Наука та інновації	1. Гранти 2. Кредити 3. Технологічна допомога
2024	1. Інвестиції, спрямовані на оборону та безпеку 2. Заходи щодо підвищення енергетичної незалежності 3. Підтримка розвитку логістики	1. Кредити 2. Військова допомога 3. Гранти та платформа для краудфандингу

Джерело: [12]

Серйозною проблемою для вітчизняної промисловості є труднощі з фінансуванням інвестицій. Це явище проявляється у нестійкому стані фінансової системи країни та низькій репутації підприємств як надійних партнерів для інвестування. Фундаментальною причиною цього є недостатній обсяг загальних заощаджень, що, у свою чергу, призводить до дефіциту інвестиційних ресурсів. Як наслідок, Україна демонструє відставання у накопиченні основного валового капіталу порівняно зі світовими тенденціями, що гальмує процеси модернізації та прискорює старіння промислових фондів.

Протягом 2015-2024 років фінансування діяльності підприємств зазнавало змін у співвідношенні власних та залучених коштів. Ці коливання були викликані комплексом факторів, включаючи мінливу економічну ситуацію, умови кредитування, інфля-

ційні процеси та державну політику підтримки певних секторів. Незважаючи на ці зміни, власні кошти промислових підприємств залишалися ключовим джерелом інвестицій. Проблема залучення інвестиційних коштів актуалізується у разі через постійне зростання збитків України. Протягом 2015–2024 р. індекс інвестиційної привабливості України залишається на невисокому рівні (у 2015 р. – 2,57, а у 2024 р. складає 2,49)¹.

Досліджуючи структуру прямих інвестицій (табл. 2) слід відзначити, що найбільш привабливою для інвесторів є переробна промисловість – інвестиції у цю сферу займають – 16,29% у 2024 р. при цьому їх частки знизилась порівняно з 2015 р. на 6,13 відсоткових пункти (далі – в.п.). Частка інвестицій у добувну промисловість залишається без значних змін і становила у 2024 р. 8,56%. Важливу роль відіграє промислова інфраструктура – слід констатувати зростання питомої ваги інвестицій у сектор «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря» у 2024 р. – 5,11 в.п., що пояснюється масштабними руйнуваннями енергетичних об'єктів та необхідності їх відновлення.

Промисловість упродовж досліджуваного періоду залишається головним реципієнтом капітальних інвестицій, акумулюючи у 2024 р. понад 33 млрд грн, що становить майже половину загальноукраїнського обсягу. Проте темпи приросту у промисловому секторі поступово сповільнювалися: середньорічний приріст за 2017–2021 рр. складав близько 19%, тоді як після 2021 р. показники були менш стійкими через воєнні ризики та скорочення виробництва.

У 2024 році за видами активів найбільшу частку складають інвестиції на створення нових активів (73,23%), на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію на модернізацію (15,15%). Найбільшу частку складають інвестиції спрямовані в матеріальні активи (35,03%) та у машини, обладнання та інвентар (35,03). Наразі інвестиційну активність в Україні підтримувало відновлення об'єктів газовидобутку, розширення потужностей харчової переробки та оновлення с/г техніки аграріями і вагонного парку залізничниками, подальша розбудова логістики, житла та комерційної нерухомості, зокрема на заході країни. Водночас стимули для інвестицій з боку бюджетного сектору послабилися².

Частка інвестицій на заміну зношених машин та устаткування є **дуже значною** і часто домінує в загальній структурі капітальних вкладень підприємств, особливо під час війни. Водночас друга за величиною частка в загальному обсязі інвестицій у промисловості – в розширення виробничих потужностей – залишалася майже незмінною [11].

¹ Інвестиційна привабливість України зросла у 2024 році – дослідження ЄБА. URL: <https://cryptonewsua.com/investytsijnapryvablyvist-ukrajiny-zroslo-u-2024-rotsi/>

² Інфляційний звіт. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q3.pdf?v=14

Таблиця 2. Прямі інвестиції в Україну: інструменти участі в капіталі за видами економічної діяльності станом на кінець року, %¹

Види економічної діяльності	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Прямі інвестиції в Україну (усього)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Сільське, лісове та рибне господарство	4,76	1,74	2,07	2,23	1,49	1,66	10,38	12,56	10,43	10,85
Промисловість	34,71	32,05	35,84	37,80	40,85	39,71	36,05	30,78	35,18	35,02
добувна і розробка кар'єрів	8,12	6,92	6,79	7,74	10,15	9,41	9,10	6,20	10,15	8,56
переробна	22,42	22,40	25,26	25,76	23,63	22,42	16,81	14,76	14,41	16,29
постачання електроенергії, газу, пари і кондиційованого повітря	4,03	2,59	3,62	4,19	6,97	7,77	9,40	8,73	8,87	9,14
водопостачання, каналізація, поводження з відходами	0,14	0,14	0,16	0,12	0,10	0,11	0,74	1,10	1,74	1,04
Будівництво	2,31	2,57	2,52	2,03	1,66	2,01	8,27	7,96	6,73	6,70
Оптова торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,96	15,45	15,28	14,60	14,27	16,03	8,72	8,96	8,87	9,43
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	3,32	3,39	3,66	3,42	3,91	3,22	6,52	12,09	8,53	8,13
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,61	0,74	0,72	0,68	0,57	0,59	0,40	0,53	0,34	0,41
Інформація і телекомунікації	5,80	6,44	6,68	6,07	5,76	6,29	3,54	4,12	3,84	4,66
Фінансова та страхова діяльність	13,50	13,95	9,40	8,88	10,05	9,23	1,50	2,17	2,76	2,53
Операції з нерухомим майном	6,61	8,91	8,70	9,70	9,22	9,32	4,55	3,49	3,39	3,41
Професійна, наукова і технічна діяльність	4,21	5,40	5,44	4,28	4,42	3,77	2,54	1,47	2,13	2,39
Діяльність у сфері адміністрування і допоміжного обслуговування	2,66	2,87	3,18	3,57	1,70	1,63	1,95	1,61	2,12	1,72
Освіта	0,03	0,06	0,05	0,04	0,05	0,04	0,57	0,49	0,43	0,61
Охорона здоров'я і надання соціальної допомоги	0,15	0,14	0,15	0,14	0,24	0,30	3,23	4,25	3,98	3,27
Майстерство, спорт, розваги і відпочинок	0,44	0,34	0,30	0,28	0,32	0,30	0,66	0,53	0,61	0,60
Не розподілено за видами економічної діяльності	5,90	5,91	5,95	6,22	5,43	5,87	11,12	10,81	10,64	10,43

Таким чином, інвестиційно-фінансові обмеження є одним із ключових структурних обмежень розвитку промисловості на нових технологічних засадах. Зовнішня фінансова залежність економіки України, дефіцит бюджету, необхідність обслуговування боргу, залежність від міжнародної допомоги, знижує гучність і маневреність промислової політики. Основним джерелом інвестицій наразі залишаються власні кошти промислових підприємств. Проблеми із фінансуванням інвестиційної діяльності промислових підприємств також пов'язано із нестабільним станом фінансового сектору економіки і низьким ступенем надійності підприємств як інвесторів в умовах воєнного стану (інвестиційна привабливості країни наразі вкрай низька).

Протягом 2015-2024 років спостерігалось коливання співвідношення власних та залучених коштів спрямованих на фінансування своєї діяльності, що пов'язано зі зміною економічної кон'юнктури, доступу до банківського кредитування, рівнем інфляції та державною політикою підтримки певних секторів. Відставання рівня нагромадження основного валового капіталу в Україні порівняно із загальносвітовим призводить до уповільнення процесів його оновлення, прискорює знос основних фондів промислових підприємств.

Промисловість стикається з технологічними обмеженнями, коли її виробнича база, обладнання, інноваційні можливості та управлінські практики не відповідають сучасним вимогам і світовим стандартам. Ці бар'єри стримують оновлення, впровадження та ефективне використання новітніх технологій. Наслідками цього є технологічна стагнація, зношеність основних фондів, повільні темпи модернізації, обмежене впровадження передових технологій (Індустрія 4.0 і 5.0) та слабка інтеграція науки і виробництва.

Відсутність структурної диверсифікації і низькі темпи нової індустріалізації стримують розвиток інноваційної економіки, тим самим закріплюючи технологічне відставання в довгостроковому періоді на тлі нової технологічної промислової революції, що розгортається в розвинених країнах і країнах, що інтенсивно розвиваються. В Україні інноваційний розвиток не став визначальною характеристикою економіки. Зростання відбувається за умов панування застарілих технологічних укладів, тривалий період погіршується рівень наукоємності економіки.

В Україні спостерігається трансформація промисловості у бік технологічного спрощення (окремі питання було розглянуто у блозі [14]). Відродження

¹ Прямі інвестиції в Україну: інструменти участі в капіталі за видами економічної діяльності станом на кінець року. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua>

технологій для виробництва продукції з високими технологіями потребує як посилення конкурентоспроможності їх продукції, а відповідно, інвестицій у модернізацію, так і розширення внутрішнього попиту, вибудовування довгих, бажано замкнених виробничих ланцюгів – від переробки сировини до випуску кінцевої продукції.

Технологічна відсталість України проявляється у тому, що більшість економіки досі базується на технологічних укладах 3-го та 4-го, а частка передових 5-го та 6-го укладів незначна. Це призводить до неконкурентоспроможності багатьох видів продукції та є наслідком, браку фінансування, недостатнього рівня інновацій та дефіциту кваліфікованих кадрів.

Україна порівняно з іншими країнами не є конкурентоспроможною щодо розроблення нових технологій, продуктів і досліджень, проте має наявний науковий потенціал, який потребує фінансової підтримки, створення відповідної матеріально-технічної бази для проведення науково-дослідницьких робіт (НДР), формування цінності науковця в суспільстві. Витрати на НДР у відсотках від ВВП за 2015–2024 рр. збільшилась з 0,24 до 0,36 %; втім такий рівень фінансування не забезпечує економічного розвитку країни, наука виконує соціокультурну й частково пізнавальну функції; чисельність працівників, задіяних у виконанні НДР, скоротилася більш ніж утричі, з 182,5 тис. до 58,6 тис. осіб за 2010–2023 рр. (приріст у 2023 р. становив 5,4 тис. осіб), при цьому частка дослідників зменшилася на 7 % за одночасного зростання частки допоміжного персоналу на 10,2 %; у 2010–2023 рр. простежується тенденція зниження зацікавленості організацій у здійсненні НДР: число таких установ за цей період зменшилось у 2,4 рази, з 1 303 до 547 од.; змінилася структура організацій, що виконують НДР, за рахунок скорочення числа організацій підприємницького сектора. В країні склалась ситуація переважної відірваності наукових розробок від виробництва, що ускладнює розвиток промисловості на інноваційних засадах.

Однією з умов зростання інноваційно-технологічної модернізації промислових підприємств є залучення інвестицій та нарощування їх технічного потенціалу. Втім розширення матеріально технічної бази розвитку промисловості, зокрема основних засобів, відбувається низькими темпами. Спостерігається нестійкий обсяг частки інвестицій у промисловість. Коефіцієнт оновлення основних засобів залишається практично на незмінному рівні, а ступінь зносу матеріально-технічної бази невпинно зростає.

Низькі темпи технологічної модернізації промисловості спричинені комплексом причин, включаючи брак інвестицій та фінансування, слабку інноваційну систему, недостатньо кваліфіковані

кадри, бюрократичні бар'єри та несприятливу економічну кон'юнктуру (окремі питання було розглянуто у блозі [3]). Основні показники впровадження інновацій на промислових підприємствах України наведені на рис. 2. Для вирішення цієї проблеми необхідна державна підтримка інновацій, стимулювання приватних інвестицій, розвиток освіти та науково-технічної бази, а також створення сприятливого інвестиційного клімату.

Рис. 2. Основні показники впровадження інновацій на промислових підприємствах України у 2015–2024 рр.

Джерело: [6]

Інноваційна діяльність підприємств все ще перебуває на низькому рівні: за спостереженнями 2018–2020 рр. кількість інноваційно активних підприємств зменшилась більше ніж у 3 рази (порівняно з 2016–2018 рр.) і становила 8,5% загальної кількості підприємств. За Індексом промислової конкурентоспроможності (Competitive Industrial Performance Index) ЮНІДО, що визначає спроможність країн виробляти продукцію з високою доданою вартістю та розвивати високотехнологічні виробництва, Україна посідає 69 місце серед 152 країн¹.

Розвиток промисловості відбувається за умов панування застарілих технологічних укладів. Обсяг витрат на дослідження і розробки в Україні чверто нижче порогового значення відповідного критерію економічної безпеки держави та в 3,5 раз нижче середньосвітового значення. За інноваційним компонентом економіка України в кілька разів відстає від розвинених країн (рис. 3).

Механізм інтеграції науки, освіти і бізнес-спільноти спрямований на створення сприятливих умов для генерації знань з метою подальшого їх поширення і використання і повинен базуватися на глибокому дослідженні наукових розробок і практичних досягнень в цьому напрямку. В Україні ство-

¹ UNIDO, International Yearbook of Industrial Statistics - 2024

рено 40 наукових парків, з них 24 утворені при ЗВО¹ з метою реалізації політики у сфері інновацій, у стратегії інноваційної діяльності.

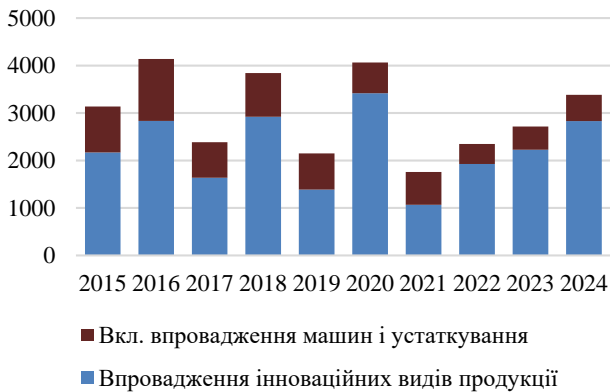

Рис. 3. Введення інноваційних технологій на промислових підприємствах України у 2015-2024 рр.

Джерело: Введення інноваційних технологій на промислових підприємствах України. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua>

Таким чином, інноваційна діяльність підприємств залишається на низькому рівні: протягом 2018–2020 рр. кількість інноваційно активних підприємств зменшилась більше ніж у 3 рази (порівняно з 2016–2018 рр.) і становила 8,5% загальної кількості підприємств. Розвиток промисловості відбувається за умов панування застарілих технологічних укладів. Обсяг витрат на дослідження і розробки в Україні вчетверо нижче порогового значення відповідного критерію економічної безпеки держави та в

3,5 раз нижче середньосвітового значення. За інноваційним компонентом економіка України в кілька разів відстає від розвинених країн.

Енергетичні обмеження гальмують ефективний розвиток виробництва. Це відбувається через високі витрати енергії на виробництво, залежність від імпорту енергоносіїв, повільний прогрес у розвитку власної альтернативної енергетики та низьку енергоефективність обладнання. На сьогоднішній день промисловість є головним споживачем енергії в країні, випереджаючи домашні господарства та транспорт (рис. 4).

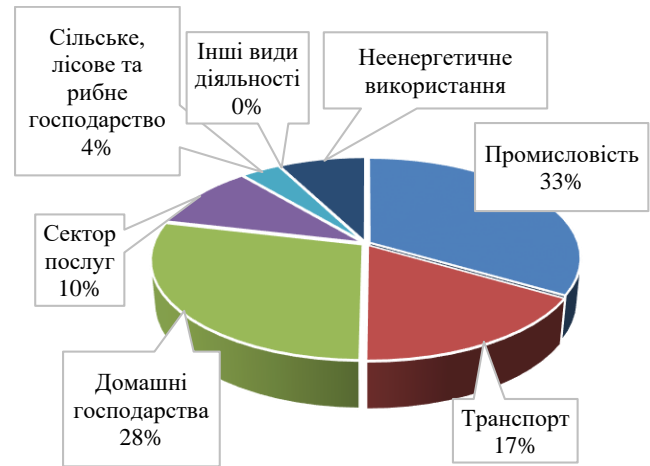

Рис. 4. Кінцеве енергоспоживання за секторами у 2020 р.

Джерело: Кінцеве енергоспоживання за секторами у 2020 р. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua>

Таблиця 3. Енергоємність за 2007–2021 рр.*

	Одиниці виміру	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ВВП за ПКС 2017**	млрд. міжнародних доларів	596,7	610,4	520,3	540,3	569,8	571,2	571,0	533,6	481,5	492,2	504,4	521,5	538,2	518,0
Кінцеве енергоспоживання / Final energy consumption															
Кінцеве енергоспоживання	тис. т н.е.	85955	83283	67555	74004	75852	73107	69557	61460	50831	51649	49911	51408	49665	47773
Енергоємність	т н.е./ тис. міжнародних доларів	0,144	0,136	0,13	0,137	0,133	0,128	0,122	0,115	0,106	0,105	0,099	0,099	0,092	0,092
Загальне постачання первинної енергії / Total primary energy supply															
Загальне постачання первинної енергії	тис. т н.е.	139330	134562	114420	132308	126438	122488	115940	105683	90090	94383	89462	93526	89359	86363
Енергоємність	т н.е./ тис. міжнародних доларів	0,234	0,220	0,220	0,245	0,222	0,214	0,203	0,198	0,187	0,192	0,177	0,179	0,166	0,167

* 2014-2020 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

** ВВП за ПКС публікується за даними Світового банку, яким починаючи з 2019 року запроваджено публікацію даних за цінами ПКС у міжнародних доларах 2017 року та здійснено перегляд відповідних даних за попередні роки.

Джерело: Енергоємність за 2007-2021 рр. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua>

¹ Наукові парки. Сайт МОН. URL: <https://mon.gov.ua/nauka/innovatsiy-na-diyalnist-ta-transfer-tehnologiy/naukovi-parki>

Аналіз енергоємності економіки України за 2007–2021 рр. (табл. 3) дозволяє оцінити енергоефективність країни. Так, ВВП за ПКС зростає доволі нерівномірно, а після 2013 р. падає через початок серйозних політичних змін в країні, воєнні та економічні шоки. Енергоспоживання та первинне постачання енергії мають тенденцію до зниження протягом періоду. Енергоємність (на основі кінцевого споживання та первинної енергії) поступово знижується:

- за кінцевим споживанням з 0,144 у 2007 р. до 0,092 у 2020 р.;
- за первинною енергією з 0,234 у 2007 р. до 0,167 у 2020 р.

На перший погляд можна зробити висновок, що країна витрачає менше енергії на одиницю ВВП, а енергоефективність економіки зростає. Втім слід дивитись на ситуацію у контексті подій в Україні протягом останніх десяти років: країна переживає скорочення економічної активності, втрату частини промислових потужностей після 2014 р. та 2022 р., падіння виробництва в енергоємних галузях, воєнний фактор, демографічні втрати. Тобто покращення енергоємності спричинене частково меншою інтенсивністю розвитку економіки та галузей.

Джерела промислової енергії зумовлені структурою економіки та виробничого сектору. Багато промислових процесів у металургії, хімічній промисловості потребують викопного палива для високо-температурного тепла або як сировини. На рис. 5 представлена структура кінцевого енергоспоживання промисловості України у 2023 р. за видами енергоресурсів. Дані свідчать про домінування електричної енергії та теплової енергії у структурі споживання: частка електроенергії становила 32,7%, теплової енергії 24,6%. Важливою складовою залишається використання вугілля та продуктів його переробки (21,0%), а також природного газу (15,3%). Натомість використання біопалива становлять лише 0,7%, що вказує на вкрай низький рівень застосування відновлюваних енергоресурсів у промисловому секторі.

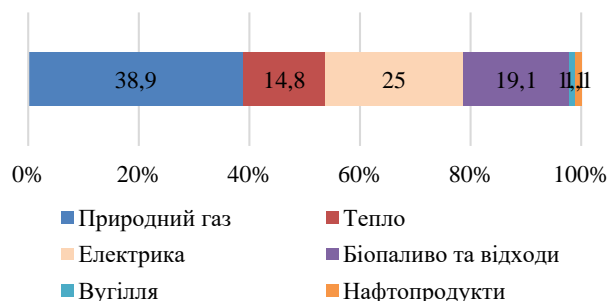

Рис. 5. Загальне кінцеве споживання енергії в промисловості України за джерелами, 2023 р.
 Джерело: International Energy Agency. URL: <https://www.iea.org/countries/ukraine/efficiency-demand>

Така структура споживання демонструє збереження високої залежності української промисловості від традиційних, переважно викопних джерел енергії. Значна частка електричної та теплової енергії відображає технологічні особливості промислового виробництва, насамперед у металургії, хімічній та транспортному машинобудуванні, які залишаються енергоінтенсивними галузями. Висока частка вугілля та газу додатково засвідчує обмежений прогрес у декарбонізації промислового сектору та модернізації виробничих процесів.

У контексті енергоємності це свідчить про структурну залежність промисловості від енергоємних технологій та повільні темпи переходу до більш ефективних та низьковуглецевих енергетичних моделей. Відсутність суттєвих обсягів відновлюваних джерел у структурі споживання вказує на потребу в подальшій модернізації промислових процесів, підвищенні енергоефективності та розвитку «зеленої» енергетичної інфраструктури з метою формування конкурентоспроможної низьковуглецевої промисловості.

У 2024 р. Україна імпортувала паливно-енергетичних товарів на 8,9 млрд дол. США, що на 14,2% менше порівняно із 2023 р. Надходження від експорту зменшилися майже вдвічі – з 0,39 млрд дол. до 0,2 млрд дол. Найбільшу частку імпорту займали закупівля нафти і нафтопродуктів – 76,6% у грошовому еквіваленті. Частка електроенергії та нафтових газів в імпорті становила по 7,5%, кам'яного вугілля – 4,5%, частка інших ресурсів – кокс, бітум, торф, смоли, масла тощо – становила 3,9%. (рис. 6). Імпорт нафти та нафтопродуктів (крім сирих) у 2024 р. становив 7,56 млн тон загальною вартістю 6,82 млрд доларів. Основні постачальники – Греція (19,3%), Польща (13,1%), Литва (10,0%) і Туреччина (8,8%). Нафтових газів у 2024 р. було імпортовано 0,98 млн тон на 0,67 млрд доларів. Основні постачальники – Польща (17,4%), Алжир (15,1%) та Литва (13,2%). Витрати на імпорт кам'яного вугілля у 2024 році склали 402,1 млн доларів, придбано 1,8 млн тон вугілля. Найбільше імпортували вугілля із США (24,6%), Австралії (24,3%), Чехії (17,3%) і Польщі (14,5%)¹.

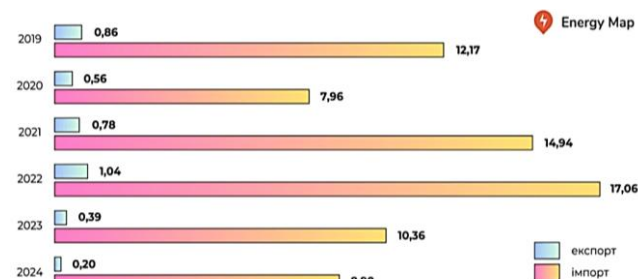

Рис. 6. Вартість імпорту і експорту паливно-енергетичних товарів, 2019-2024 рр., млрд дол.
 Джерело: [20]

¹ Україна торік скоротила імпорт енергоресурсів на 14,2%. URL: Укрінформ. <https://surl.li/haotkc>

У 2024 році Україна експортувала 12 видів паливно-енергетичних товарів до 103 країн, що забезпечило грошові надходження в сумі 201,3 млн доларів. У структурі експорту найбільшу частку зайняв продаж електроенергії, що склав 81,0 млн доларів (40,3% від усіх надходжень). Виторг від продажу кам'яного вугілля склав 36,4 млн доларів (18,1%), нафти та нафтопродуктів – 29,1 млн доларів (14,4%). Решта паливно-енергетичних товарів, таких як газ, нафтові, торф, смоли, кокс, пек, бітумінозні суміші, разом принесли Україні 54,8 млн доларів – 27,2% всіх надходжень.

Таким чином, економіка України наразі є вельми залежною від імпорту енергії, особливо промисловість. Відсутність інвестицій в енергоефективні технології має такі основні наслідки: втрата конкурентоспроможності на світових ринках на користь більш ефективних виробників; дефіцит власного виробництва енергії та залежність від імпортованих енергетичних ресурсів. Тому при плануванні промислової політики пріоритетне місце мають посісти програми підвищення енергоефективності та інвестування у них. Економіка потребує модернізації секторів промисловості, енергозбереження, інвестицій в енергоефективність. Також потрібні інституційні фактори в управлінні енергетичним попитом, зокрема щодо ціноутворення для учасників ринку та впливу на зміну поведінки споживачів: промисловості, домогосподарств, транспорту.

Промислові підприємства стикаються з обмеженнями у забезпеченні необхідного кадрового потенціалу через низку соціально-демографічних тен-

денцій. До них належать: скорочення частки працездатного населення, міграція кваліфікованих працівників, старіння населення, погіршення структури зайнятості, дисбаланси на ринку праці та втрата промислових навичок. Ці фактори зменшують доступність трудових ресурсів.

Кваліфіковані кадри є рушійною силою промислового розвитку. Однак, ще до початку повномасштабної війни, український ринок праці вже відчував дефіцит кваліфікованих працівників для промисловості, що гальмувало нарощування виробництва. Експерти відзначають, що великі підприємства в ключових секторах – енергетиці, металургії, машинобудуванні, оборонній, будівельній та хімічній промисловості – мали значну потребу в молодих спеціалістах технічного профілю.

В Україні зниження чисельності населення почалось у довоєнні роки. Науковці невпинно наголошують на стійкій депопуляції населення протягом періоду незалежності. У 1993 р. фіксувалась найбільша чисельність України – 52,2 млн осіб, до кінця 2017 р. населення зменшилось майже на 10 млн осіб [14]. На сьогоднішній день населення в Україні налічує 37,44 млн осіб.¹ Зниження чисельності населення відбивається на стані зайнятого та економічно-активного населення.

Зайняте населення України продовж 2012–2021 рр., за даними Державної служби статистики України, демонструє зниження за всіма видами економічної діяльності. В промисловості із 2012 р. зайняте населення знизилось на 28,6%. Наразі у промисловості задіяно 15% зайнятого населення, що є другим місцем за галузями (рис. 7).

Рис. 7. Частка зайнятого населення за видами економічної діяльності у 2021 р.

Джерело: Частка зайнятого населення за видами економічної діяльності у 2021 р. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua>

¹ Андрєєва В. ООН прогнозує скорочення населення України до 15 млн у 2100 році: що на це кажуть в інституті демографії. 2024. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/naselennya-ukrajini-mozhe-skorotitis-do-15-milyoniv-u-2100-roci-prognoz-oon-302668/>

На сьогоднішній день фахівці у сфері зайнятості прогнозують великі потреби у людських ресурсах для економіки і багатьох галузей промисловості. Так, за прогнозами Міжнародної організації праці, протягом наступного десятиліття на ринку праці України дефіцит складе 8,6 млн працівників. За прогнозами Міністерства економіки – 4,5 млн¹.

За даними опитування власників та генеральних директорів українських підприємств у 2024 р. [10], найбільший дефіцит кадрів відчуває саме сфера виробництва – 55,1% (інженерії – 33,1%, обслуговування – 22,3%, логістики – 22,0%, менеджменту – 21,0%, ІТ та технології – 8,9%).

Вагомою проблемою після початку повномасштабної війни у 2022 р. залишається міграція та безробіття. Останнє у 2022 р., за оцінками НБУ, сягало близько 35%. Через глибокий спад економічної активності та міграцію у прифронтових регіонах значна частина населення втратила роботу. Падіння зарплат у приватному секторі в 2022 р. становило від 25% до 50% порівняно з довоєнним часом². У 2023 р., за даними НБУ, завдяки збільшенню попиту на робочу силу зайнятість поступово зростала. Проте ситуація на ринку праці лишається складною: безробіття знижується повільно, зберігаються складнощі з пошуком кваліфікованих працівників. Збереження високих безпекових ризиків стримує повернення вимушених мігрантів. Особливо гострою є ситуація на сході України, де частка безробітних значно вища (43% серед тих, хто працював до 24.02.2022) через близькість лінії фронту та руйнування інфраструктури і виробничих потужностей (по Україні цей показник – 25%). У 2024 р. рівень безробіття коливався від 20,9% до 13,1%.

Із 2023 р. ринок праці поступово нерівномірно відновлюється. Втім внутрішня міграція населення продовжує впливати на розподіл робочої сили по всій Україні. А міграційні процеси за кордон хоч і сповільнились, але не зупинились: «станом на вересень 2024 р. близько 7,5 млн. українців перебувають за кордоном, з них трохи більше 4,1 млн. – у Європейському Союзі». Станом на 01 липня 2025 р., за даними ООН, за межами України у перебуває 5,6 млн осіб. Люди адаптуються до умов вимушеної еміграції, пристосовуються до країн перебування, менше висловлюють зацікавленість у поверненні додому.

Отже, деградація трудових ресурсів потенціалу промисловості в Україні обумовлена низкою факторів: демографічними проблемами, руйнацією промислових підприємств через війну або їх припинення; вимушеною релокацією підприємств в безпечні регіони; міграцією населення всередині країни і за кордон.

Висновки.

На підґрунті проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Ключовим чинником низької конкурентоспроможності на світовому ринку готової продукції є галузеві диспропорції у промисловості (деіндустріалізація, нерівномірність розвитку низько- та високотехнологічних виробництв, надмірна сировинна орієнтація, поступова втрата складних виробничих компетенцій). Галузеві диспропорції промисловості зумовлені сукупністю структурних обмежень, які виступають бар'єрами розвитку, зумовлюючи неефективність її галузевої структури, утримуючи економіку України в статусі «постачальника сировини», а не виробника високотехнологічних товарів, знижують спроможність адаптуватися до вимог Індустрії 4.0 та 5.0, закріплюють низькотехнологічний тип промислового виробництва.

2. Інвестиційно-фінансові обмеження є одним із ключових структурних обмежень промислового розвитку на нових технологічних засадах. Промисловість працює в умовах хронічного дефіциту інвестицій, обмеженого доступу до кредитів, зовнішньої фінансової залежності та високих ризиків воєнного часу. Основним джерелом інвестицій наразі залишаються власні кошти промислових підприємств. Проблеми із фінансуванням інвестиційної діяльності промислових підприємств також пов'язано із нестабільним станом фінансового сектору економіки і низьким ступенем надійності підприємств як інвесторів в умовах воєнного стану. Протягом 2015-2024 років спостерігалось коливання співвідношення власних та залучених коштів спрямованих на фінансування своєї діяльності, що пов'язано зі зміною економічної кон'юнктури, обмеженим доступом до банківського кредитування, високим рівнем інфляції та державною політикою підтримки певних секторів. Відставання рівня нагромадження основного валового капіталу в Україні порівняно із загальносвітовим призводить до уповільнення процесів його оновлення, прискорює знос основних фондів промислових підприємств.

3. Вагомою проблемою є технологічна відсталість промисловості, оскільки інноваційна діяльність підприємств залишається на низькому рівні. Кількість інноваційно активних підприємств зменшилась більше ніж у 3 рази (порівняно з 2016-2018 рр.) і становила 8,5% загальної кількості підприємств. Розвиток промисловості відбувається за умов панування застарілих технологічних укладів. Обсяг витрат на дослідження і розробки в Україні вчетверо нижче порогового значення відповідного критерію економічної безпеки держави та в 3,5 рази нижче середньосвітового значення. За інноваційним компонентом економіка України в кілька разів відстає від розвинених країн та поступається значній кількості країн ЄС, які мають найнижчий рівень витрат на НДР (Болгарії, Румунії, Латвії, Литві, Хорватії та Словаччині), а також швидкозроста-

¹ Roi Viacheslav , Repin Valerii. Post-war Recovery of the Labor Market in Ukraine: Trends and Threats. 2024. URL: <https://store.livarava.com/78c4ed20-9b6e-11ef-8634-c983ab1d190a.pdf>

² Інфляційний звіт. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q3.pdf?v=14

ючим економікам, що розвиваються, – Китаю, Бразилії, Індії, Туреччині. Низький рівень наукоємності в Україні визначається структурою економіки України, в якій домінують низькотехнологічні види промислової діяльності, що суттєво знижує здатність промисловості генерувати складну продукцію та підвищувати її конкурентоспроможність.

4. Енергетичні фактори в Україні також мають вагомий вплив на промисловий розвиток та проявляються у високій залежності української промисловості від джерел енергії та їх імпорту. Українська промисловість залишається вельми енергоємною. Відсутність інвестицій в енергоефективні технології має такі основні наслідки: втрата конкурентоспроможності на світових ринках на користь більш ефективних виробників; дефіцит власного виробництва енергії та залежність від імпортованих енергетичних ресурсів. Тому при плануванні промислової політики пріоритетне місце мають посісти програми підвищення енергоефективності та інвестування у них. Потребують перегляду інституційні фактори в управлінні енергетичним попитом, зокрема щодо ціноутворення для учасників ринку, що має вплинути на зміну поведінки споживачів: промисловості, домогосподарств, транспорту.

5. На розвиток сучасної промисловості впливають соціально-демографічні фактори. Наразі у промисловості задіяно 15% зайнятого населення. Зайняте населення в Україні з 2012 р. знижується за всіма видами економічної діяльності. Скорочення чисельності зайнятого населення, відтік кваліфікованих кадрів, старіння робочої сили та дефіцит пра-

цівників у промислових професіях формують структурний кадровий голод. Це обмежує виробничі можливості підприємств і стримує впровадження нових технологій, що потребують кваліфікованої робочої сили.

6. В результаті проведеного дослідження слід виділити такі основні структурно-галузеві проблеми, що зумовлюють слабкі позиції України як виробника готової продукції на світовому ринку: деіндустріалізація та диспропорції у структурі промисловості; інвестиційно-фінансові бар'єри модернізації; технологічна відсталість та низька інноваційна активність; енергетичні обмеження, пов'язані з високою енергоємністю виробництва; соціально-демографічні дисбаланси трудових ресурсів в країні.

7. У статті розкрито вплив ключових структурних обмежень економіки на промисловий сектор, зокрема систематизовано та поглиблено розуміння структурно-галузевих проблем, які визначають технологічну, інвестиційно-фінансову, енергетичну та соціально-демографічну вразливість української промисловості. На відміну від існуючих раніше досліджень, у роботі запропоновано цілісне бачення причинно-наслідкових зв'язків між структурними обмеженнями та низькою спроможністю промисловості виробляти продукцію з високою доданою вартістю.

8. У подальшому планується зосередитись на конкретних пропозиціях щодо модернізації промисловості політики з урахуванням принципів Індустрії 4.0 і 5.0.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова І. Статистичний аналіз тенденцій в промислових міжрегіональних диспропорціях. *Економіка та суспільство*, 2024. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-122>
2. Бугель Ю., Домбровська Н. Інфляція та її вплив на економіку України: економіко-статистичний аналіз. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34. № 4. С. 130-143. <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.130>
3. Коритько Т. Ю. Особливості інноваційного розвитку промислових підприємств. *Блог Інституту економіки промисловості НАН України*. URL: <https://blog.iie.org.ua/osoblyvosti-innovatsijnogo-rozvytku-promyslovykh-pidpryemstv/>
4. Крамарев Г. В. Оцінка розвитку промисловості та її окремих видів діяльності в країні. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 96-107.
5. Крючкова Н. М. Фінансова нестабільність в Україні у контексті глобальних трансформацій. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. №10. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13644617>
6. Наукова та науково-технологічна діяльність в Україні у 2022 році: наук. аналіт. доповідь / Т. В Писаренко, Т. К. Куранда та ін. Київ: УкрІНТЕІ, 2023. 94 с.
7. Пищуліна О., Юрочко Т., Міщенко М., Жаліло Я. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ: аналітична доповідь. Центр Разумкова. Київ: Заповіт, 2018. 368 с.
8. Підоричева І. Ю. Оцінка галузевих диспропорцій, пов'язаних із потребами інноваційної трансформації підприємницького сектору України. *Економіка промисловості*. 2023. № 3 (103). С. 64-91. <https://doi.org/10.15407/econindustry2023.03.064>
9. Реалізація потенціалу промисловості й аграрного сектора економіки в умовах війни та повоєнного відновлення: аналіт. доп. / [Собкевич О. В., Русан В. М., Жураковська Л. А., Олійник Д. І., Власюк О. С.]; за ред. Жаліло Я. А. Київ: НІСД, 2025. 93 с.
10. Результати дослідження стану бізнесу в Україні в грудні 2024 року. Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та бізнесу, Дія. Бізнес і Advanter Group. URL: <https://business.diaa.gov.ua/analytics/research/rezultaty-doslidzhennia-stanu-biznesu-v-ukraini-v-hrudni-2024-roku>.
11. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки: науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Л. В. Дейнеко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2018. 158 с.
12. Тоцька О., Бурець О. Іноземне інвестування та фінансова підтримка України країнами ЄС в умовах військового стану. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2025. № 1 (17). С. 192-202. <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2025-2-16>

13. Хаустова В. Є. Трансформація моделі економіки України у повоєнний період: монографія. Харків: Лібуркіна Л. М., 2025. 152 с. <https://doi.org/10.32983/978-617-7801-52-7>
14. Чорна О. Зовнішня торгівля України як індикатор структурних обмежень та галузевих диспропорцій промисловості. *Блог Інституту економіки промисловості НАН України*. URL: <https://blog.iie.org.ua/zovnishnia-torhivlia-ukrainy-iak-indyikator-strukturnykh-obmezhen-ta-haluzevykh-dysproportsij-promyslovosti>
15. Bravo-Ortega C., Marin A. R&D and productivity: a two way avenue? *World Dev.* 2011. Vol. 39, P. 1090–1107. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2010.11.006>
16. Breque M., De Nul L., Petridis A. Industry 5.0 Towards a sustainable, human centric and resilient European industry. European Union. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/468a892a-5097-11eb-b59f-01aa75ed71a1/>
17. Choi E., Lee J. The current state of regional R&D investment and its contribution to regional economic growth. *J. Korean Data Anal. Soc.* 2020. Vol. 22. P. 1201–1212. <https://doi.org/10.37727/jkdas.2020.22.3.1201>
18. Han X., Hui N., Song W. Can informatization improve the technology innovation efficiency of Chinese industrial sectors. *China Ind. Econ.* 2014. P. 70–82. <https://doi.org/10.19581/j.cnki.ciejournal.2014.12.006>
19. He X., Ping Q., Hu W. Does digital technology promote the sustainable development of the marine equipment manufacturing industry in China? *Marine Policy.* 2022. Vol. 136. Art. 104868. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2021.104868>
20. Liu, J., Chang, H., Forrest, J. Influence of artificial intelligence on technological innovation: evidence from the panel data of China's manufacturing sectors. *Technol. Forecast. Soc. Change.* 2020. Vol. 158, Art. 120142. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120142>
21. Shao Wei, Wu Tingli. Intelligence, factor market and high-quality development of industrial economy. *Inquiry into Economic Issues.* 2022. Vol. 2. P. 112-127. <https://short-url.org/1pbl8>

Надійшла до редакції 06.01.2026

Прийнята до друку 18.02.2026

Опублікована 20.03.2026

REFERENCES

1. Aksonova, I. (2024). Statistical analysis of trends in industrial interregional disparities. *Ekonomika ta suspilstvo*, 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-122> [in Ukrainian].
2. Buhel, Yu., & Dombrovska, N. (2024). Inflation and its impact on the economy of Ukraine: economic and statistical analysis. *Ekonomichniy analiz*, 34(4), 130-143. <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.130> [in Ukrainian].
3. Korytko, T. Yu. (n.d.). Features of innovative development of industrial enterprises. *Bloh Instytutu ekonomiky promyslovosti NAN Ukrainy*. <https://blog.iie.org.ua/osoblyvosti-innovatsijnoho-rozvytku-promyslovykh-pidpriemstv/> [in Ukrainian].
4. Kramarev, H. V. (2017). Assessment of the development of industry and its specific types of activities in the country. *Problemy ekonomiky*, 4, 96-107 [in Ukrainian].
5. Kriuchkova, N. M. (2024). Financial instability in Ukraine in the context of global transformations. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii*, 10. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13644617> [in Ukrainian].
6. Pysarenko, T. V., Kuranda, T. K., et al. (2023). *Scientific and scientific-technological activity in Ukraine in 2022* [Scientific and analytical report]. UkrINTEI [in Ukrainian].
7. Pyschulina, O., Yurochko, T., Mishchenko, M., & Zhalilo, Ya. (2018). *Human capital development: on the way to qualitative reforms* [Analytical report]. Tsentrazumkova: Zapovit [in Ukrainian].
8. Pidorycheva, I. Yu. (2023). Assessment of sectoral imbalances related to the needs of innovative transformation of the entrepreneurial sector of Ukraine. *Ekonomika promyslovosti*, 3(103), 64-91. <https://doi.org/10.15407/econindustry2023.03.064> [in Ukrainian].
9. Sobkevych, O. V., Rusan, V. M., Zhurakovska, L. A., Oliinyk, D. I., & Vlasniuk, O. S. (2025). *Realizing the potential of industry and the agricultural sector of the economy in the conditions of war and post-war recovery* [Analytical report]. In Ya. A. Zhalilo (Ed.). NISD [in Ukrainian].
10. Center for Innovation Development, Office for Entrepreneurship and Business Development, Diia.Business & Advanter Group. (2024). *Results of the study of the state of business in Ukraine in December 2024*. <https://business.diia.gov.ua/analytics/research/rezultaty-doslidzhennia-stanu-biznesu-v-ukraini-v-hrudni-2024-roku> [in Ukrainian].
11. Deineko, L. V. (Ed.). (2018). *Development of industry to ensure growth and renewal of the Ukrainian economy* [Scientific and analytical report]. State Organization «Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine» [in Ukrainian].
12. Totska, O., & Burets, O. (2025). Foreign investment and financial support of Ukraine by EU countries under martial law. *Finansovo-kredytni systemy: perspektyvy rozvytku*, 1(17), 192-202. <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2025-2-16> [in Ukrainian].
13. Khaustova, V. Ye. (2025). *Transformation of the economic model of Ukraine in the post-war period* [Monograph]. Kharkiv: Liburkina L. M. <https://doi.org/10.32983/978-617-7801-52-7> [in Ukrainian].
14. Chorna, O. (n.d.). Foreign trade of Ukraine as an indicator of structural constraints and sectoral imbalances in industry. *Bloh Instytutu ekonomiky promyslovosti NAN Ukrainy*. <https://blog.iie.org.ua/zovnishnia-torhivlia-ukrainy-iak-indyikator-strukturnykh-obmezhen-ta-haluzevykh-dysproportsij-promyslovosti> [in Ukrainian].
15. Bravo-Ortega, C., & Marin, A. (2011). R&D and productivity: A two way avenue? *World Development*, 39(7), 1090–1107. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2010.11.006>
16. Breque, M., De Nul, L., & Petridis, A. (2021). *Industry 5.0: Towards a sustainable, human-centric and resilient European industry*. European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/468a892a-5097-11eb-b59f-01aa75ed71a1/>
17. Choi, E., & Lee, J. (2020). The current state of regional R&D investment and its contribution to regional economic growth. *Journal of the Korean Data Analysis Society*, 22(3), 1201–1212. <https://doi.org/10.37727/jkdas.2020.22.3.1201>
18. Han, X., Hui, N., & Song, W. (2014). Can informatization improve the technology innovation efficiency of Chinese industrial sectors. *China Industrial Economics*, 70–82. <https://doi.org/10.19581/j.cnki.ciejournal.2014.12.006>

19. He, X., Ping, Q., & Hu, W. (2022). Does digital technology promote the sustainable development of the marine equipment manufacturing industry in China? *Marine Policy*, 136, 104868. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2021.104868>
20. Liu, J., Chang, H., & Forrest, J. (2020). Influence of artificial intelligence on technological innovation: Evidence from the panel data of China's manufacturing sectors. *Technological Forecasting and Social Change*, 158, 120142. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120142>
21. Shao, Wei, & Wu, Tingli. (2022). Intelligence, factor market and high-quality development of industrial economy. *Inquiry into Economic Issues*, 2, 112-127. <https://short-url.org/1pbl8>

Received: 06.01.2026

Accepted: 18.02.2026

Published: 20.03.2026

Чорна О. А., Коритько Т. Ю. Структурні проблеми та диспропорції розвитку промисловості України

У статті розглянуто структурні диспропорції та дисбаланси, пов'язані зі співвідношенням між експортом та імпортом, високою часткою торгівлі та фінансової діяльності у валовій доданій вартості, розривом між темпами зростання обсягів інвестицій та темпами зростання фінансових вкладень. Виявлено, що основними структурно-галузеві проблеми, які зумовлюють слабкі позиції України як виробника готової продукції на світовому ринку є деіндустріалізація та диспропорції у структурі промисловості; інвестиційно-фінансові бар'єри модернізації; технологічна відсталість та низька інноваційна активність; енергетичні обмеження, пов'язані з високою енергоємністю виробництва; соціально-демографічні дисбаланси трудових ресурсів в країні. Обґрунтовано, що структурні зрушення в економіці можуть призводити до позитивних результатів, які виражаються в оновленні технологій, появи нових технологічних можливостей, підвищенні продуктивності праці та забезпеченні, зрештою, стабільного та сталого економічного зростання.

Ключові слова: промисловість, структурні обмеження, галузеві диспропорції, деіндустріалізація, промислова політика.

Chorna O., Korytko T. Structural problems and imbalances in the development of Ukrainian industry

In today's economic climate, the primary objective is to achieve technological independence and self-sufficiency in the economy, with maximum reliance on its own resources for development. This article analyzes the structure of the economy in the context of high-tech production development, highlighting structural disparities and imbalances associated with the ratio of exports to imports, the high share of trade and financial activity in gross value added, and the gap between investment growth rates and financial investment growth rates. It reveals that the main structural problems that underlie Ukraine's weak position as a manufacturer of finished products in the global market are deindustrialization and disproportionate in the industrial structure; investment and financial barriers to modernization; technological backwardness and low innovative activity; energy shortages associated with the high energy intensity of production; socio-demographic imbalances of labor resources in the region. It has been established that the main problem is the technological backwardness of the industry, as a result of which the innovative activity of enterprises is lost at a low level. Structural shifts in the economy can lead to positive results, such as technological innovation, the emergence of new technological capabilities, increased labor productivity, and, ultimately, stable and sustainable economic growth. However, they can also lead to serious structural imbalances, resulting in an imbalance in the economic structure.

Keywords: industry, structural constraints, sectoral imbalances, deindustrialization, industrial policy.